

حرکت دورانی :

۱

در این بخش حرکت دورانی **خالص** جسم صلب حول یک محور ثابت، با **سرعت ثابت** را بررسی خواهیم کرد.

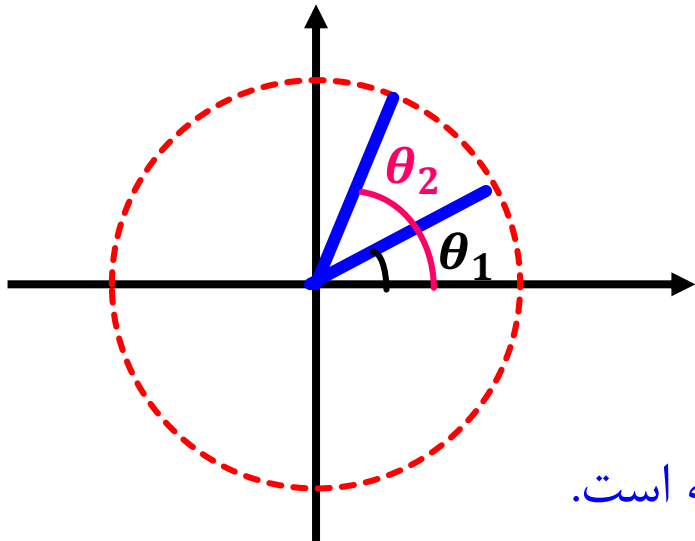
آشنایی با برخی از مفاهیم مورد نیاز:

✓ **جسم صلب:** جسمی که شکل ثابتی دارد و اجزای آن نسبت به هم مکان ثابتی دارند.

✓ **محور دوران:** محوری که نسبت به جسم ثابت در نظر گرفته شده و جسم حول آن دوران می کند.

✓ **جابجایی زاویه ای:** اگر مطابق شکل زیر جسم حول محوری بچرخد و مکان زاویه ای جسم از θ_1

به θ_2 تغییر کند، جابجایی زاویه ای جسم برابر است با :

$$\Delta\theta = \theta_2 - \theta_1$$

❖ واحد جابجایی زاویه ای رادیان (rad) است و هر رادیان حدود 57.3 درجه است.

✓ **سرعت زاویه ای متوسط :** نسبت جابجایی زاویه ای به زمان را سرعت زاویه ای گویند:

$$\bar{\omega} = \frac{\Delta\theta}{\Delta t}$$

جابجایی زاویه ای (rad) → $\Delta\theta$ ← سرعت زاویه ای متوسط (rad/s)
 زمان (S) → Δt

✓ **بسامد چرخش :** تعداد دورهایی که جسم در واحد زمان (یک ثانیه) می زند را بسامد گویند که از

رابطه زیر قابل محاسبه است:

$$f = \frac{\bar{\omega}}{2\pi}$$

بسامد (1/S) یا هرتز (HZ) ← f

✓ **دوره تناوب :** زمانی که طول می کشد تا جسم یک دور کامل بچرخد. دوره تناوب عکس بسامد چرخش است:

$$T = \frac{1}{f}$$

← دوره تناوب (S)
→ بسامد (HZ)

✓ **تعداد چرخش :** اگر جسم به اندازه $\Delta\theta$ چرخیده باشد، تعداد دورهای چرخش از رابطه ی زیر بدست می آید:

$$n = \frac{\Delta\theta}{2\pi}$$

← تعداد چرخش
→ جابجایی زاویه ای (rad)

مثال : قرص دایره ای شکلی، حول محور مرکزی خود در حال چرخش است. مکان زاویه

ای قرص بر حسب زمان از معادله ی $\theta = 2t^2 + 4t - 1$ بدست می آید.

(الف) مکان زاویه ای قرص در لحظات $t_1=2s$ و $t_2=3s$ را محاسبه کنید.

(ب) سرعت زاویه ای متوسط قرص در بازه ی زمانی $t_1=2s$ و $t_2=3s$ چقدر است؟

حل :

(الف) $t_1 = 2s \Rightarrow \theta_1 = 2(2)^2 + 4(2) - 1 = 15rad$

$t_2 = 3s \Rightarrow \theta_2 = 2(3)^2 + 4(3) - 1 = 29rad$

(ب)
$$\bar{\omega} = \frac{\Delta\theta}{\Delta t} = \frac{\theta_2 - \theta_1}{t_2 - t_1} = \frac{29 - 15}{3 - 2} = \frac{14}{1} = 14 \quad rad / s$$

مثال : جسمی در حال چرخش است. مکان زاویه ای جسم بر حسب زمان از معادله ی $\theta = t^2 - 5t$ بدست می آید.

الف) در چه لحظه ای از زمان مکان زاویه ای جسم برابر صفر است؟

ب) پس از گذشت 6 ثانیه، مشخص کنید جسم چند دور کامل چرخیده است؟ ($\pi = 3$)

مثال : جسمی در حال چرخش است. مکان زاویه ای جسم بر حسب زمان از معادله ی $\theta = t^2 - 5t$ بدست می آید.

(الف) در چه لحظه ای از زمان مکان زاویه ای جسم برابر صفر است؟

(ب) پس از گذشت 6 ثانیه، مشخص کنید جسم چند دور کامل چرخیده است؟ ($\pi = 3$)

حل :

$$\text{(الف)} \quad \theta = t^2 - 5t = 0 \Rightarrow t(t - 5) = 0 \Rightarrow \begin{cases} t = 0 \\ t - 5 = 0 \Rightarrow t = 5s \end{cases}$$

$$\text{(ب)} \quad \theta = t^2 - 5t \xrightarrow{t=6s} \theta = (6)^2 - 5(6) = 6 \text{ rad}$$

$$n = \frac{\Delta\theta}{2\pi} = \frac{6}{2(3)} = 1$$

مثال : در یک حرکت چرخشی یکنواخت، جسم در مدت 30 ثانیه، 120 دور می زند:

(الف) دوره تناوب حرکت چند ثانیه است؟

(ب) بسامد چرخش چند هرتز است؟

حل :

(الف)

$$\frac{30S}{T} = \frac{120}{1} \Rightarrow T = \frac{30}{120} = \frac{1}{4} = 0.25S$$

(ب)

$$f = \frac{1}{T} = \frac{1}{0.25} = 4Hz$$

مثال : سرعت زاویه ای چرخ 2rad/s است. این چرخ در مدت 5 ثانیه چند دور کامل می چرخد؟

انرژی جنبشی چرخشی :

انرژی جنبشی جسمی که حول یک محور ثابت در حال دوران است از رابطه ی زیر محاسبه می شود:

$$K = \frac{1}{2} I \omega^2$$

سرعت زاویه ای (rad/s) $\rightarrow$ K $\leftarrow$ انرژی جنبشی (J)
 $\downarrow$
 گشتاور لختی (kg.m²)

گشتاور لختی (لختی دورانی) : مقاومت جسم در برابر تغییر حالت در حرکت چرخشی است.

✓ هرچه لختی دورانی جسم بیشتر باشد، دوران جسم دشوارتر است.

محاسبه گشتاور لختی برای دستگاهی از ذرات گسسته :

برای دستگاهی متشکل از n ذره به جرم های $m_1, m_2, \dots, m_n$ که در حال دوران حول محور ثابتی هستند، گشتاور لختی به صورت زیر محاسبه می شود :

$$\leftarrow I = \sum_{i=1}^n m_i r_i^2 = m_1 r_1^2 + m_2 r_2^2 + \dots + m_n r_n^2$$

گشتاور لختی (kg.m^2)

جرم ذره i ام (kg)

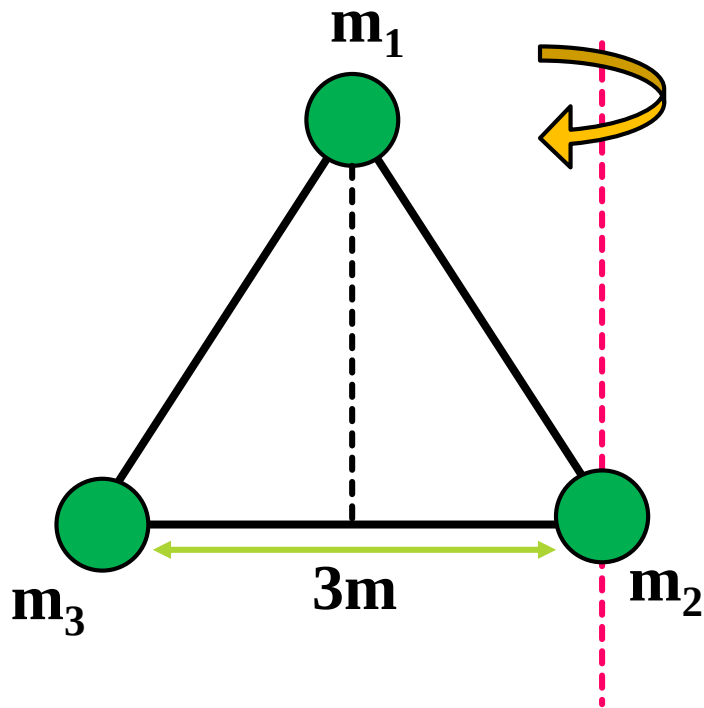
فاصله عمودی ذره i ام تا محور دوران (m)

مثال : در شکل زیر سه ذره هر یک به جرم 1kg در سه راس یک مثلث متساوی

الاضلاع قرار گرفته اند. اگر جرم میله های متصل کننده ذرات ناچیز باشد، لختی دورانی

این مجموعه حول محور نشان داده شده محاسبه کنید.

حل :

$$I = m_1 r_1^2 + m_2 r_2^2 + m_3 r_3^2 \Rightarrow$$

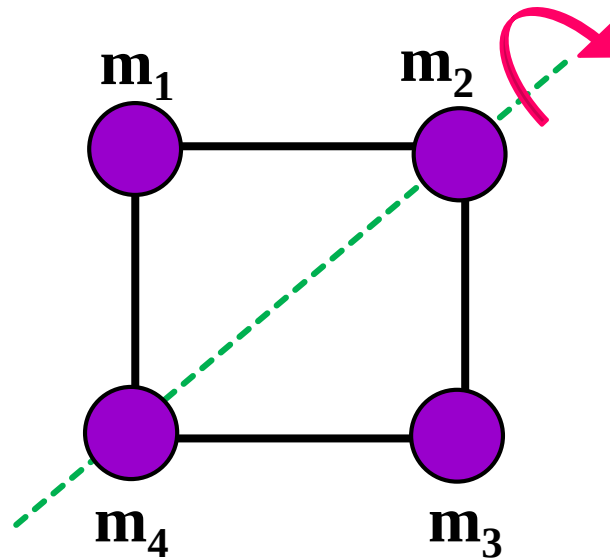
$$I = (1)(1.5)^2 + (1)(0) + (1)(3)^2$$

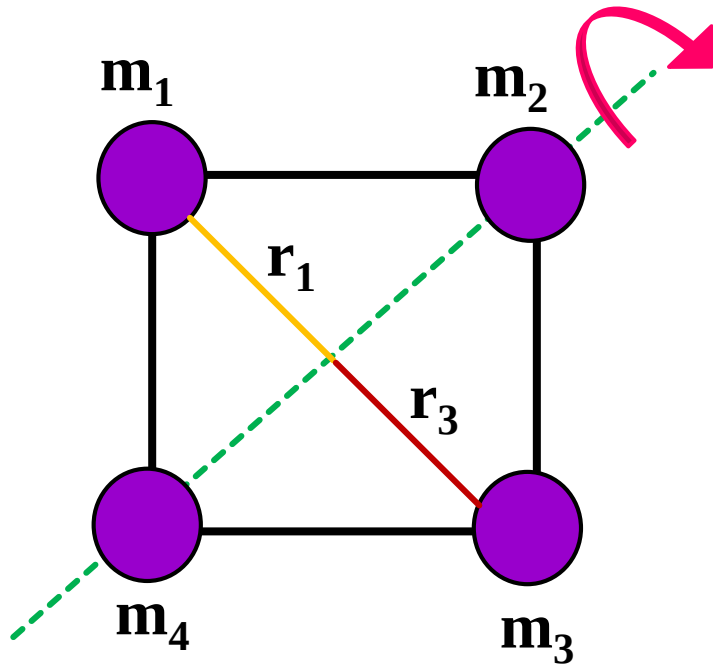
$$I = 2.25 + 9 = 11.25 \text{ kg} \cdot \text{m}^2$$

مثال : در شکل زیر جرم هر ذره 0.5kg و جرم میله های متصل کننده ذرات ناچیز است. اگر ضلع مربع 2m باشد،

(الف) لختی دورانی این مجموعه حول محوری که از قطر مربع می گذرد را محاسبه کنید.

(ب) اگر سرعت زاویه ای مجموعه 0.01 rad/s باشد، انرژی جنبشی چرخشی مجموعه را محاسبه کنید.

$$r_1 = r_3 = \frac{2\sqrt{2}}{2} = \sqrt{2}m$$

$$I = m_1 r_1^2 + m_2 r_2^2 + m_3 r_3^2 + m_4 r_4^2 \Rightarrow$$

$$I = (0.5)(\sqrt{2})^2 + (0.5)(0) + (0.5)(\sqrt{2})^2 + (0.5)(0)$$

$$I = 1 + 1 = 2 \text{ kg} \cdot \text{m}^2$$

$$K = \frac{1}{2} I \omega^2 = \frac{1}{2} (2) (0.01)^2 = 0.0001 \text{ J}$$

حل :